

De oliecatastrofe in Amer en Biesbosch rond de jaarwisseling 1970-1971 en daarna (en steeds maar langer daarna)

Door Hub. J. J. Oome

met foto's van de schrijver

In de vroege ochtend van zondag 27 december 1970 begaf plotseling een der grote olieopslagtanks van de Amercentrale der N.V. PNEM het. Over de oorzaak zijn alle deskundigen (waarvan er haast meer dan werkkrachten bij de ramp zijn betrokken geweest) het nog niet eens. Het doet weinig ter zake, een tank kan breken, scheuren, inploderen, in brand raken en ga zo maar door, een feit is echter dat menselijke onvolmaaktheid met zich meebrengt dat er steeds iets kan gebeuren dat niet was voorzien. Dit geval betrof een tank van 20.000 ton welke op dat moment 16.000 ton onmogelijk smerige olie bevatte, zwart als teer en een viscositeit vergelijkbaar met groene zeep.

Oliebranden op 14 januari

Deze „oliebol" was een eend

De vier kolossale tanks staan aan het randje van de rivier, dicht tegen elkaar. Aan de rivierzijde ontstond in een tank een scheur over de volle hoogte van de stalen wand, waarvan de dikte van onder naar boven verloopt van 22 mm tot 6 mm. Over totaal 2/3 van de omtrek scheurde de wand in de kim los van bodem en dak, draaide door de druk van de olie als een gigantische deur open en zakte later als nat karton in elkaar.

Er was hoegenaamd niets dat de oliemassa kon tegenhouden. Tenminste 9000 ton plonsde in de Amer.

De tanks staan in een ondiepe ingraving op het verhoogde fabrieksterrein, deze hele ingraving kan de inhoud van één tank bevatten. Bij een lekkage

moet de olie het vrij nauwe doorstroomprofiel naast de naastliggende tank passeren, een flinke scheur in een lasnaad zou al een complete overstroming teweeg brengen. Het water van de Amer is vlakbij en aanmerkelijk lager. Een merkwaardige kwestie is wel dat de opvangkuil geheel of gedeeltelijk heeft volgestaan met olie welke via een riool naar het water vloeyde. Alvorens men op 27 december, na een halve dag werken, deze leiding had afgesloten was het niveau 70 cm gezakt.

Maatregelen

De oliekoek breidde zich op de rivier snel uit, de dikte varieerde van enkele centimeters tot een halve meter en meer. Doordat sinds november j.l. de getijdenwerking is verdwenen dreef de massa door de oostenwind langs de zuidelijke Ameroever langzaam in de richting van de Moerdijk. De beide havenmondingen van Drimmelen werden afgesloten met schepen en balken. Tegen de avond van 27 december lag de olie tot aan het einde van de Koekoekpolder.

Een groot geluk was ook het koude weer waardoor de olie niet zo gemakkelijk uitliep, doch bleef klonteren. 's Avonds begonnen, ter hoogte van de Koekoekpolder, reeds twee boten van een speciaal hiervoor ingericht bedrijf met het oppompen van de olie. Dit werd de volgende dag voortgezet, het was echter een volledige mislukking. Ook bij de

PNEM was een bestrijdingsboot aan het werk. Direct hierna is overgegaan op het gebruik van zandschepen met laadinstallatie en drijvende kranen met grijpers die de vette klievers in transportschuiten deponeerden. Met onderbreking van oudejaarsavond ging dit werk continu door tot de meest opvallende olievelden waren opgeruimd. De laatste weken gaat dit met de overgebleven schuiten op de gewone werktijden. Allengs schepte men minder olie en meer water op.

Het opruimingswerk

Al is de PNEM de vervuiler, de rivier is onder beheer van Rijkswaterstaat welke dus verantwoordelijk is voor het schoonhouden. PNEM had zich met

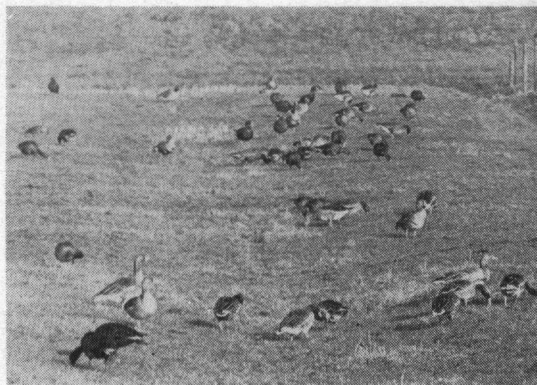

Jachtvizier Lankhuizen vist een meerkoeft op die in een olieveld van zo'n 500 m² zwom

het olie ruimen in feite nauwelijks behoeven bezig te houden, ofschoon deze dan later wel de rekening (ofte wel een nog grotere) krijgt gepresenteerd. Ze hebben het echter zelf aangepakt onder toezicht van Rijkswaterstaat. Dit eigen initiatief is van alle kanten veel lof toegezwaard, ook door de Gemeente Made c.a., op wiens gróndgebied de ramp zich afspeelt. In de eerste dagen deelt de PNEM-directie mede dat voor de opruiming kosten noch moeite zouden worden gespaard, men had voor dit soort calamiteiten een „potje”.

Een beroerde zaak, waarvan wij nu eind januari en tot wie weet hoelang nog de wrange vruchten plukken, is het aanhoudend bagatelliseren van de gebeurtenissen.

Op 29 december zei Ir. van Melick van de PNEM dat binnen enkele dagen de Amer schoon zou zijn. Vooral Rijkswaterstaat heeft vaak de hele kwestie afgezwakt. Terwijl tijdens het oplepelen regelmatig verkliederde vogellijkjes in de transportschuiten ploften spraken functionarissen van Rijkswaterstaat nog smalend over één dode reiger. Het dagelijks bestuur van de Gemeente Made c.a. deelde de eerste dagen van de ramp het optimisme niet doch draaide later bij om uiteindelijk

Van deze 51 kolganzen zijn er 17 ernstig besmeurd. Tonnekreek, 16 Januari 1971

eind januari haar „grote ongerustheid” uit te spreken.

Op 4 januari zou Rijkswaterstaat roeiboten en manschappen inzetten om kleine hoeveelheden met schoppen en emmers te bergen. Het klinkt ongehooflijk doch tot op 14 januari is er nooit meer dan één roeiboot, met twee emmers er in plus drie man, te zien geweest. Van toen af tot de komst der militairen op 25 januari is er nog hoogstens een schop gehanteerd om hier en daar over de kilometers lange beklieverde oevers wat kluiten olie verder in het riet te gooien.

Op de middag van 5 januari vond een bespreking plaats bij de PNEM te Geertruidenberg waaraan deelnamen: Rijkswaterstaat, Koninklijke Landmacht, Staatsbosbeheer, Gemeente Made c.a. en de heer L. Jans van de Stichting voor Hulp aan Vogel-Olieslachtoffers te Vlaardingén. Men was het er over eens dat tenminste nog 300 à 400 ton olie moest worden verwijderd. Er waren toen vijf grijperkranen en drie zandbaggeraars bezig. Minister den Toom van Defensie had diezelfde ochtend beslist dat op verzoek 1.000 man genie en mariniers konden worden ingezet, waarop tevoren vooral ook door de heer L. Jans was aangedrongen. Men vond het moment nog niet zo geschikt voor een massale aktie, de militairen konden thuisblijven. De olie had die tijd geen kans zich naar de Biesbosch uit te breiden, het water was laag, de olie dik door de kou en de grote Biesboschgaten

dichtgevroren. Men wilde het bergen de komende dagen nog even aanzien. Staatsbosbeheer heeft steeds op onverwijld snelle opruiming aangedrongen. Het tot ongeveer 15 januari aanhoudende winterweer gaf alle kans op tientallen plaatsen de op de oevers van ondiep water liggende oliekluiten met handkracht te verwijderen. Uiteindelijk is deze olie de biezen ingedreven. Door een functionaris van het Ministerie van CRM, welke 12 januari het gebied bezocht, door het Staatsbosbeheer en particulier geïnteresseerden is voorgesteld met drijvend materieel de Biesboschgaten vóór het invallen van de dooi af te sluiten. Rijkswaterstaat achtte dit echter technisch onuitvoerbaar. Ook de Biesbosch-vaart, waaronder het zandtransport van de Rotterdamse spaarbekkens naar het Shell-terrein bij Moerdijk, zou hierdoor worden gehinderd.

Medio januari waren ongeveer 60 manschappen ingezet bij de olieberging, waarvan er, zoals op 14 januari vernomen is van een PNEM-functionaris, 40 man waren betrokken bij het lossen en zomogelijk weer bruikbaar maken van de olie uit de transportschuiten.

Toen pogingen van PNEM, de olie op de rietgorzen in brand te krijgen waren mislukt begon 8 januari de Limburger Voncken welke tot nu toe redelijk goede successen heeft geboekt.

Op 15 januari werd al olie gesignaleerd op het Haringvliet en de Nieuwe Merwede en was toen tevens de Biesbosch binnengedrongen.

In deze periode werden ook vragen gesteld in de 2de Kamer, waarbij het voorstel kwam van 1000 man, 1000 schoppen, 1000 emmers.

Op 20 januari is weer een uitgebreide bespreking geweest bij de PNEM waarbij Rijkswaterstaat zich afvroeg wanneer het bergen van de olie het stadium heeft bereikt dat het opruimen van de resten geen nut meer heeft. Hier werd ook besloten Defensie in te schakelen. Van de 1000 man die beschikbaar zijn komen er in de namiddag van 25 januari 100 man in de Biesbosch en leveren hier deze week een prachtige prestatie door een groot aantal vaten met de schop te vullen.

Na januari is het zaak al het besmeurde riet met de hand te snijden en te verbranden, hetgeen door te hoge waterstanden veel moeilijkheden met zich meebrengt.

Vogelsterfte

Zodra men ergens over vogelsterfte praat staan er al rijen mensen klaar om je te betichten van sentiment en emotionaliteit. Voor diegenen die zich hier inzetten voor de vogels was het al niet anders.

Reeds enkele dagen na de ramp was 80 % van de twee à driehonderd kleine zwanen, welke in de Biesbosch pleisterden, ernstig besmet. Sommige moest je gewoon uit de olie trekken. Half januari werden in de polders op het vaste land diverse solitaire kleine zwanen gezien, volkomen zwart. Moeizaam konden ze nog enkele honderden meters vliegen. Een onderzoek door Faunabeheer wijst uit dat 5 à 10 percent van de ganzen ernstig is besmet. De jagers besloten niet meer op waterwild te jagen. Op 5 januari werd de

jacht gesloten. Waterhoentjes die vanuit het riet naar het water gingen zakten in de oliebrei, evenals kokmeeuwen en meerkoeten. In de Koekoekpolder stonden midden in een droog weiland zwarte reigers ineengedoken. Op een klein ijsschotsje zat een fuut, hij kon zich nauwelijks meer bewegen doch liet zich in het water vallen. Ze blijven alle vluchten voor de mens tot hun laatste krachten het begeven. Op strekdammen gezeten olieslachtoffers waaronder kolganzen en tafeleenden, gingen bij nadering te water en verdronken binnen enkele minuten. De kooiker van de Hofmansplaat is werkeloos, zijn hele buit blijkt onverkoopbaar, van zijn staleenden blijft weinig of niets over. Voor de ramen van Café Vos in Drimmelen zien mensen een meeuw op een olieplak neerstrijken, na 10 minuten worstelen als „een meikever in een strooppot” is hij geheel verdwenen. Op 21 januari worden van de 400 grauwe ganzen op de Boerenplaat er minstens 300 van met olie besmeurd waargenomen. Boeren en burgers brengen tientallen uitgeputte vogels, haast onherkenbaar van de olie, naar het wagentje van de Stichting voor Hulp aan Vogel Olieslachtoffers dat in Drimmelen staat geparkeerd. Vele gaan na enkele uren dood, andere worden 's avonds door medewerkers opgehaald. Een 70-tal is naar Vlaardingen gebracht waar de fles chloroform bij de hand wordt gehouden. De PNEM heeft deze aktie financieel gesteund. Het reinigen van deze sterk besmeurde vogels is nog een dermate moeilijke zaak dat aan het nut hiervan zeker getwijfeld moet worden. Dat de vogelstand meer gebaat is bij het creëren van goede broedgelegenheden is een duidelijke zaak. Wat echter niet bepaald duidelijk is, is de uitlating van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels die zich geropen voelde in hun op 11 januari in diverse dagbladen gepubliceerde communiqué te stellen dat de gepubliceerde aantallen vogelslachtoffers sterk werden overschat. Al hebben enkele bladen het wel wat bont gemaakt, toch moest Vogelbescherming de laatste zijn om dit naar voren te brengen omdat dit koren op de molen van de opruimers is. Hoeveel vogellevens uiteindelijk met deze ramp gemoeid zullen zijn is moeilijk te bepalen.

Afgaande op de reeks van kleine feiten zal het getal 5000 dode vogels op eind januari niet overdreven zijn. Van alle kanten komen er meldingen binnen van dode en besmeurde vogels, vooral ganzen. In het noorden van het land zijn de aantallen „olieganzen” gering. Gegevens hierover uit andere delen van het land zijn gewenst.

In de Ambachtsheerlijkheid en het Oude Land van Strijen werden op 23 januari 400 kolganzen gezien waarvan 70 % besmeurd was, van een gemengde troep grauwe- en rietganzen van 125 exemplaren waren alle met olie. Diverse landarbeiders daar hebben ganzen mee naar huis genomen. Er zijn ook dode ganzen gevonden (med. G. L. Ouweneel).

Besmeurde ganzen fourageren vaak gewoon tussen de andere, de vraag is kunnen zij straks de tocht naar de broedplaatsen volbrengen en door de rui komen. Vóór de voorjaartrek en de komst van de broedvogels zou ook de laatste klieder moeten worden geruimd.

Laten wij hopen dat met deze verschrikkelijke ramp veel, ja heel veel geleerd is.

Made, 31 januari 1971

• *H. J. J. Oome, Drimmelenseweg 30, Made N.B.*

Voedseldroppings om de vogels van de gevaren-zône weg te lokken werden uiteindelijk niet uitgevoerd. Besmeurde ganzen lieten op het land olieresten achter waardoor ook onbesmette ganzen door olie werden aangetast. Jagers telden in korte tijd 97 dode zwanen!

Red.
